

ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ: СУТНІСТЬ, СУЧАСНИЙ ДИСКУРС, ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються понятійна база системи міжнародного сприяння розвитку, основні напрями сучасної критики згаданої системи, аналізуються основні етапи становлення правових та організаційних засад технічної допомоги в Україні, виявляються шляхи підвищення ефективності її залучення та використання.

Ключові слова: глобалізація, міжнародне сприяння розвитку, офіційна допомога у розвитку, міжнародна технічна допомога, донор, реципієнт, ефективність технічної допомоги.

В статье исследуются понятийная база системы международного содействия развитию, основные направления современной критики упомянутой системы, анализируются главные этапы становления правовых и организационных основ технической помощи в Украине, выявляются пути повышения эффективности ее привлечения и использования.

Ключевые слова: глобализация, международное содействие развитию, официальная помощь в развитии, международная техническая помощь, донор, реципиент, эффективность технической помощи.

The article investigates the conceptual framework of international development assistance, the main directions of modern criticism of the above system, analyzes the major stages of the legal and institutional framework development of technical assistance to Ukraine, identify ways to improve its recruitment and use.

Key words: globalization, international development assistance, official development aid, international technical assistance, the donor, the recipient, the effectiveness of technical assistance.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з підвалин побудови сучасного світового порядку є концепція глобального управління (менеджменту), згідно з якою стверджується можливість координації процесів у сфері забезпечення безпеки та розвитку всіх людей. Важливим компонентом згаданої концепції є система міжнародного сприяння розвитку, яка спрямована на інтеграцію країн, що розвиваються, у глобальні процеси та механізми управління з метою створення передумов їх соціально-економічного поступу. У зв'язку з цим важливим науковим та практичним завданням стає дослідження сучасного стану системи міжнародного сприяння розвитку, у тому числі такого її компоненту як технічна допомога її впливу на національні системи державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і

на які спирається автор. Різні аспекти глобального управління, системи міжнародного сприяння розвитку, впливу глобалізаційних процесів на державне управління були досліджені сучасними українськими вченими Р. Войтович, Т. Липовою, Д. Лук'яненко, М. Михайлів, іноземними фахівцями А. Ваз, Дж. Вулфенсоном, М. Ларіоновою, А. Нуршаїховою, М. Рахмангуловим, П. Мослі, Д. Стігліцем, Д. Кауфманом та іншими. Зазначеними науковцями досліджені певні питання особливостей здійснення державного управління в умовах поширення глобалізаційних процесів, сутності системи міжнародного сприяння розвитку, форм та методів діяльності міжнародних організацій, неурядових та бізнес-організацій щодо сприяння міжнародному розвитку, перспектив розвитку згаданої системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Разом із тим, на сьогодні

недостатньо опрацьованими залишаються питання обґрунтування засад участі України у міжнародному сприянні розвитку, зокрема, що стосується технічної допомоги, формування відповідної дієвої національної системи державного управління, яка відповідає сучасним тенденціям глобалізації, міжнародних відносин і логіці суспільного поступу держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження понятійної бази системи міжнародної технічної допомоги.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Передусім визначимо сутність та основні поняття, що сформовані у системі міжнародного сприяння розвитку.

Необхідно зазначити, що відправною точкою у розвитку засад міжнародної допомоги з розвитку можна вважати початок нової ери існування людства, а саме – заснування християнства. Оскільки послідовники Христа відповідно до його заповіді йшли по всьому світу і проповідували Євангеліє саме з метою допомоги іншим народам. Адже у всій попередній історії людства домінуючою метою «виходу» держав, народів за межі своєї території проживання було завоювання нових земель, отримання різноманітних ресурсів тощо.

Потрібно зазначити, що сучасна інституціолізована система міжнародної допомоги у розвитку країн сформувалася у 20-му столітті. Початком цього шляху вчені вважають надання допомоги розвинутими країнами (насамперед Великобританія, Франція) своїм колоніям та віддаленим островами територіям [1, с. 17]. Наступним кроком формування системи допомоги стала успішна реалізація Сполученими Штатами Америки плану Маршала з допомоги у поновленні післявоєнної Європи. Сучасну архітектуру система міжнародної допомоги з розвитку набула з утворенням таких структур як Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та її агенцій (зокрема Програми розвитку ООН), Організації з економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) та інших.

Незважаючи на тривалий успішний досвід здійснення міжнародної допомоги, у сучасних наукових, політичних колах тривають дебати щодо різних аспектів цієї системи. Зокрема, позиції вчених, які поділяють точку зору щодо низької ефективності здійснення сприяння розвитку, можна виокремити у трьох основних напрямках: критика концептуальних засад допомоги, критика внутрішнього середовища країн-реципієнтів та критика практики донорів [2].

Прибічники першого напрямку, зокрема, стверджують про відсутність зв'язку між зовнішньою допомогою країнам і їх внутрішніми заощадженнями, а також доводять, що збільшення зовнішньої допомоги не призводить до пропорційного збільшення інвестицій. Поряд із тим, існує думка, що ефективність допомоги залежить від внутрішнього середовища країн-реципієнтів, зокрема від рівня громадянських свобод. Критика практики донорів звернена насамперед до такої проблеми як

переважання політичних та комерційних інтересів у рішеннях окремих донорів щодо надання допомоги.

На сьогоднішній день у наукових джерелах, актах, які є джерелами міжнародного та внутрішньодержавного права сформовано понятійну базу системи сприяння розвитку, яка не є уніфікованою, але, як зазначають учені, «міжнародний законодавець» прагне до певної однаковості у використанні термінів [3, с. 65]. При цьому дослідники визнають, що сприяння розвитку є однією з форм міжнародної економічної допомоги.

Потрібно зазначити, що у наукових джерелах застосовуються два терміни, однакових за значенням: «сприяння міжнародному розвитку», «міжнародне сприяння розвитку». На нашу думку, саме другий термін найбільше відповідає суті явища допомоги у розвитку, оскільки виникнення системи допомоги відбулося завдяки міжнародному консенсусу і великою мірою допомога впроваджується саме міжнародними структурами.

Розглянемо два ключових поняття, які складають термін «міжнародне сприяння розвитку», а саме розвиток та сприяння.

Розвиток можна визначити як процес, спрямований на підвищення якості життя індивідів у термінах рівня доходів та споживання, якості харчування, медичного обслуговування, освітніх послуг тощо, завдяки економічному зростанню. Також під цим поняттям розуміють створення умов для підвищення самоповаги індивідів, зростання рівня особистої свободи тощо [3, с. 69]. Потрібно зазначити, що термін «розвиток» широко застосовується у міжнародних політичних, правових документах, натомість триває змістовна дискусія щодо сутності процесу розвитку, яка охоплює широке коло питань, адже цілком зрозуміло, що рівень доходів та споживання визначає лише «поверхневий» показник розвитку людини, держави, і далеко не визначає глибоке прагнення кожної особистості до виконання свого найвищого призначення.

Для визначення поняття «сприяння» скористуємося глосарієм ОЕСР, де визначено термін «офіційна допомога у розвитку» (далі – ОДР), як гранти та позики, які надаються країнам та регіонам, що входять до списку Комітету зі сприяння розвитку ОЕСР в якості одержувачів ОДР (країни, що розвиваються), а також багатостороннім організаціям для надання сприяння цим країнам. Гранти та позики повинні бути: а) надані на офіційному рівні; б) спрямовані на стимулювання соціально-економічного розвитку; в) надані на пільговій основі (не менш ніж 25 % грант-елементу у допомозі). Окрім фінансової складової в ОДР наявне технічне співробітництво. При цьому гранти, позики та кредити для військових цілей, а також фінансова допомога приватним особам (пенсії, компенсації, страхові виплати тощо) не включаються до ОДР [4].

Також вказаний глосарій дає визначення поняттю «технічне співробітництво», яке включає:

а) гранти громадянам країн-одержувачів допомоги на освіту та тренінги вдома або за кордоном, б) платню консультантам, радникам і аналогічному персоналу, а також викладачам та адміністративним працівникам, що працюють у країнах-одержувачах (включно з вартістю відповідного обладнання).

В українському національному законодавстві термін «міжнародна технічна допомога» (далі – МТД) визначено як ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [5]. Також у законодавстві визначено, що міжнародна технічна допомога може залучатись у вигляді: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій.

Необхідно зазначити, що Україна на сьогоднішній день є одержувачем ОДР, зокрема знаходиться у переліку країн ОЕСР, що отримують ОДР, і входить до групи країн із внутрішнім національним доходом на душу населення нижче від середнього (від 1006 до 3975 дол США). Разом із тим, робляться окремі спроби з подальшого розвитку участі Української держави у системі міжнародного сприяння розвитку та переходу країни з позиції винятково одержувача допомоги до позиції країни, що сприяє розвитку інших держав.

Так, іноземним громадянам надаються державні стипендії для навчання в українських вищих навчальних закладах за міжнародними договорами, загальнодержавними програмами, іншими міжнародними зобов'язаннями України.

Також у 2006 році було створено у складі Міністерства закордонних справ Українське агентство міжнародного розвитку як урядовий орган державного управління, одним із основних завдань якого було визначено участь у реалізації державної політики у сфері надання Україною міжнародної технічної допомоги іноземним державам. Окрім цього, у проекті Закону України «Про міжнародну технічну допомогу» визначено, що цей правовий акт має регулювати відносини, що виникають у зв'язку не тільки із залученням і використанням міжнародної технічної допомоги, яку отримує Україна, а також наданням Україною міжнародної технічної допомоги.

На сьогодні в системі міжнародного сприяння розвитку формується когорта так званих нових донорів – країн, які не входять до списку «класичних» донорів у складі Комітету сприяння розвитку ОЕСР. Зокрема, новими донорами стали Бразилія, Індія, Росія, Китай тощо.

Деякі з зазначених країн є одночасно одержувачами ОДР, а також надають допомогу іншим країнам із метою розвитку, зокрема Бразилія, для якої сприяння розвитку іншим країнам є важливою

складовою національної політики міжнародного співробітництва [6].

На нашу думку, запровадження політики, спрямованої на активізацію участі України у міжнародних справах шляхом допомоги іншим країнам у розвитку, може суттєво посилити репутацію України як глобального актора, а також підвищити ефективність залучення та використання МТД Україною, адже, ставши донором, держава може краще зрозуміти проблеми взаємодії донорів та реципієнтів, а відтак значно покращити управлінські практики в цій сфері.

Із проголошенням незалежності Української держави почався активний етап співробітництва з донорськими організаціями, які на фінансування різноманітних проектів в Україні в рамках МТД, починаючи з 1992 року, виділили понад 8 млрд дол США.

Згідно з даними ОЕСР, Україна знаходиться на третьому місці серед країн Європи за обсягом одержуваної ОДР (до складу якої входить МТД) у 2010 році і отримує 11 % всієї допомоги для цього регіону. Випереджають Україну Туреччина (18 %) і Сербія (трохи більше 11 %) [7].

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – Мінекономрозвиток), у період 2001-2011 років обсяги МТД коливалися на рівні 500 млн дол США. Так, у 2002-2004 роках спостерігалось незначне зниження обсягів допомоги з боку донорської спільноти, яке змінилось зростанням із найбільшим показником у 2007 році. Після зменшення допомоги у 2008 році у зв'язку зі світовою фінансовою кризою відбулося повернення до попередніх показників. Так, у 2010 році донорами було виділено Україні безоплатної технічної допомоги на суму 432,2 млн дол США, що на 15 % більше, ніж у 2008 році, а у 2011 році донорами виділено 403 млн дол США. Відповідно до Державного реєстру проектів (програм) міжнародної технічної допомоги, що ведеться Мінекономрозвитком, у 2011 році в рамках міжнародної технічної допомоги впроваджувалось 238 проектів загальною контрактною вартістю близько 3 млрд дол США [8].

На сьогодні співробітництво в рамках надання Україні МТД здійснюється з 15 країнами, Європейським Союзом та понад 20 міжнародними організаціями. Найбільшими донорами для України є Європейський Союз та Сполучені Штати Америки. Іншими донорами є Канада, ФРН, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, Корея, Туреччина, а також організації системи ООН, Світовий банк, ЄБРР, ОЕСР.

Основні організаційно-правові засади технічного співробітництва з країнами-донорами та міжнародними організаціями на сьогодні регулюються 18 рамковими міжнародними договорами України та 56 міжнародними договорами щодо впровадження програм співробітництва в різних сферах економіки. Цілі та завдання допомоги узгоджуються як на міжурядовому, так і на міжвідомчому рівні.

Оскільки допомога з метою розвитку є партнерською справою, очевидно, що проблеми ефективного використання МТД мають два виміри: це проблеми з боку країни-реципієнта допомоги та проблеми роботи донорів.

Дослідники розподіляють проблеми з української сторони щодо залучення та ефективного використання МТД на три категорії: проблеми стратегічного, правового та організаційного характеру [9, с. 26]. Розглянемо стан системи залучення та використання МТД в Україні, спираючись на зазначену типологію проблем.

Досвід країн, які запровадили успішні реформи на шляху до демократичного суспільства з ринковою економікою, у тому числі за міжнародною допомогою, свідчить, що значно підвищити ефективність такої допомоги їм вдалося завдяки наявності єдиної стратегічної рамки трансформації, яка спрямовує і узгоджує проведення інституційної, правової та адміністративної реформ. Також важливим є врахування можливостей використання ресурсів МТД у програмі дій Уряду. Зокрема, Польща, маючи на меті вступ до Європейського Союзу (саме ця мета зумовила наявність єдиної стратегічної рамки трансформації), спромоглася залучити та ефективно використати допомогу, що сприяло досягненню зазначеної мети.

Необхідно зазначити, що в Україні здійснюються певні кроки щодо створення стратегічних засад залучення міжнародної допомоги, зокрема Україна приєдналася у 2007 році до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. Відповідно до зазначеної Декларації, Україна взяла на себе зобов'язання, у тому числі щодо вдосконалення системи розробки та реалізації національних стратегій розвитку шляхом розширених консультативних процесів [10].

У сучасному глобалізованому, взаємозалежному світі процеси розвитку, модернізації національної держави мають «зовнішній» вимір, адже суттєвим надбанням людської цивілізації є те, що завдяки створеним різноманітним міжнародним стандартам, міжнародним структурам національні держави можуть отримати значний ресурс для «внутрішнього» прогресу, проведення політичних, соціально-економічних реформ.

Звернення до вітчизняних стратегічних документів, зокрема Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наша стратегічний вибір» [11], Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» [12], свідчать, що стратегічною рамкою трансформації є політична асоціація та економічна інтеграція в ЄС через набуття Україною асоційованого членства в ЄС, підписання угоди про зону вільної торгівлі, отримання безвізового режиму. Зазначена рамка дає можливість спрямувати відповідні реформи в єдиному ключі та сформувати ефективну систему залучення і використання МТД.

Разом із тим, на нашу думку, у зазначених стратегічних документах недостатньо визначено місце МТД та шляхи її ефективного використання у реформуванні країни. На наш погляд, більш чітке визначення місця та напрямків використання МТД у проведенні реформ у країні у стратегічних документах, зокрема у програмі дій Уряду, значно сприяло б підвищенню ефективності технічної допомоги.

В Україні поступово формуються правові засади системи залучення та використання МТД, хоча потрібно відзначити про певну хаотичність процесу унормування цієї сфери. Із нашої точки зору, основними причинами зазначеної хаотичності є те, що Україна знаходиться в перехідному становищі, що зумовлює суперечливість творення правової бази держави, а також відсутність консенсусу на політичному рівні, адже донині лунають застереження з боку окремих політичних лідерів щодо доцільності залучення МТД в Україну.

У 90-х роках ХХ століття з метою закладання підвалин нормативно-правового регулювання МТД було прийнято низку актів Президента України, Кабінету Міністрів України. Також відбувалися спроби унормування зазначеної сфери на рівні законів України, декілька разів відповідний законопроект вносився на розгляд Верховної Ради України. Вищим законодавчим органом країни був прийнятий проект Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», внесений Кабінетом Міністрів України 27 травня 1998 року, проте Глава держави наклав на нього вето.

У першій декаді нового тисячоліття продовжувалася нормотворча робота: так, у 2007 році було прийнято за основу проект Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», робота над яким з того часу фактично припинилася. Також Постановою Кабінету Міністрів України у 2011 році було схвалено Концепцію планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями. Було затверджено низку інших правових актів, які регулювали відносини у сфері технічної допомоги.

Потрібно відзначити, що у програмуванні Урядом України своєї діяльності щодо залучення та використання МТД також спостерігалася певна непослідовність та відсутність наступності. Так, було прийнято три відповідні урядові стратегії, які охоплювали лише окремі періоди розвитку новітньої Української держави.

На сьогодні актуальними залишають питання розвитку правової бази у сфері залучення та використання МТД в Україні. На нашу думку, одним із ключових питань є прийняття Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», який дав можливість гармонізувати відносини у цій сфері, сприяв підвищенню прозорості процесу залучення та використання технічної допомоги.

Організаційний базис системи МТД було закладено на початку 90-х років ХХ століття, коли постановою КМУ у 1992 році було створено

Національний центр реалізації міжнародної технічної допомоги Україні, головним завданням якого було визначено забезпечення спрямованості технічної допомоги на здійснення економічної реформи в Україні. Згідно з Указом Президента України у 1995 році було утворено центральний орган державної виконавчої влади, підвідомчий Кабінету Міністрів України – Агентство координації міжнародної технічної допомоги. На цей орган покладалося здійснення державної політики у сфері залучення міжнародної технічної допомоги і спрямування її на соціально-економічний розвиток України, розроблення та впровадження механізму координації МТД, проведення експертизи проектів МТД, їх державної реєстрації, здійснення контролю за виконанням цих проектів та інші завдання.

Указом Президента України у 1996 році Агентство координації міжнародної технічної допомоги було ліквідовано, а на його базі створено Національне агентство України з реконструкції та розвитку, яке згодом було перейменовано в Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції. До компетенції цього органу належало, зокрема, забезпечення проведення єдиної державної політики у сфері фінансово-економічного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, відповідними міждержавними і регіональними організаціями, організаціями іноземних держав, їх угрупованнями щодо залучення кредитів, грантів, міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, іноземних інвестицій.

Відповідно до Указу Президента України 2000 року Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції було реорганізовано, а його функції перебрало на себе тодішнє Міністерство економіки України, у складі якого пізніше було утворено Департамент міжнародного розвитку і європейської інтеграції.

На сьогоднішній день питаннями залучення та використання МТД на урядовому рівні займається Департамент співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та координації міжнародної технічної допомоги Мінекономрозвитку. Також до керівного складу згаданого міністерства введено посаду Урядового уповноваженого з питань співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та залучення міжнародної технічної допомоги.

На нашу думку, впровадження системи державного управління, яка б передбачала функціонування окремого органу державної влади, агенції, що опікувалася б питаннями залучення та використання технічної допомоги в Україні і мала б відповідні повноваження та ресурси для такої діяльності, могло б значно підвищити ефективність управлінської діяльності в зазначеній сфері.

Серед проблемних питань із боку донорських організацій у наданні Україні технічної допомоги можна виділити такі:

- низький рівень координації між донорами своєї діяльності в Україні і, як наслідок, наявність дублювання зусиль із допомоги;

- недосконалий механізм консультацій донорів з українською стороною в процесі програмування своєї діяльності;

- певна непрозорість у діяльності донорських організацій;

- недосконалість практики подальшого розповсюдження та використання в Україні знань і вмінь, отриманих учасниками програм та проектів;

- низька спроможність донорських організацій у проведенні оцінки довготривалих наслідків своєї діяльності.

На нашу думку, вирішити ряд вищезазначених проблем можна було б, удосконаливши практику відкритого діалогу донорських організацій, органів влади із залученням всіх зацікавлених сторін – організацій громадянського суспільства, представників підприємницького середовища тощо.

Висновки. Узагальнюючи викладене у статті, можна дійти таких основних висновків:

- враховуючи подальше розширення процесів глобалізації, Україні слід посилити власну участь у системі міжнародного сприяння розвитку;

- у наукових джерелах, актах, які є джерелами міжнародного та внутрішньо-державного права, сформовано в цілому понятійну базу системи сприяння розвитку;

- на сьогоднішній день Україна є одержувачем ОДР, разом із тим існують передумови запровадження дискусії щодо активізації участі держави у міжнародних справах шляхом допомоги іншим країнам у розвитку;

- виділяють проблеми стратегічного, правового та організаційного характеру української сторони щодо залучення та ефективного використання МТД. Серед подальших кроків у вирішенні зазначених проблем можна виділити: більш чітке визначення місця та напрямків використання МТД у проведенні реформ у країні у стратегічних документах, зокрема у програмі дій Уряду; прийняття Закону України «Про міжнародну технічну допомогу»; створення окремого органу державної влади, агенції, яка б опікувалася питаннями залучення та використання технічної допомоги в Україні тощо;

- запровадження практики відкритого діалогу донорських організацій, органів влади із залученням всіх зацікавлених сторін – організацій громадянського суспільства, представників підприємницького середовища тощо, – сприятиме підвищенню ефективності діяльності донорських організацій в Україні.

Серед перспективних напрямків подальших розвідок у зазначеній сфері можна виділити:

- дослідження механізмів запровадження в Україні Цілей розвитку тисячоліття, які були прийняті під егідою ООН;

- аналіз потенціалу розширення участі України у системі міжнародного сприяння розвитку;

- вироблення механізмів розширення участі інститутів громадянського суспільства, підприємницького сектору у міжнародній допомозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Международная техническая помощь Республике Беларусь в вопросах и ответах / [сост. А. В. Пинигин, Е. В. Лаевская]. – Мн. : Юнипак, 2004. – 88 с.
2. Нуршаихова А. Ф. Проблемы оказания содействия развитию: обзор современной критики / А. Ф. Нуршаихова // Вестник международных организаций : образование, наука, новая экономика. – 2010. – № 2 (28). – С. 179–185.
3. Дедусенко А. С. Сравнительно-правовой анализ основных терминов и понятий в сфере содействия развитию в российском и международном законодательстве / А. С. Дедусенко, О. В. Перфильева, Е. А. Шведа // Вестник международных организаций : образование, наука, новая экономика. – 2009. – № 4. – С. 65–69.
4. Словник основних термінів Комітету зі сприяння розвитку Організації з економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dac/dacglossaryofkeytermsandconcepts.htm#ODA>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15 лютого 2002 р. № 153 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=70415&cat_id=70414.
6. Ваз А. К. Международная архитектура содействия развитию. Новые доноры содействия международному развитию. Бразилия / А. К. Ваз, К. Ю. Иноу // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2010. – № 2. – С. 111–179.
7. Development aid at a glance. Statistics by regions. OECD [El. source]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/42139409.pdf>.
8. Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=178138.
9. Проблеми координації міжнародної технічної допомоги в Україні порівняно з польським досвідом. Звіт про дослідження. – К. : МЦПД, 2001. – 31 с.
10. Парижская Декларация по повышению эффективности внешней помощи [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oecd.org/development/aideffectiveness/35023545.pdf>.
11. Модернізація України – наш стратегічний вибір : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
12. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=181072357.

Рецензенти: *Кальниш Ю. Г.* – д. держ. упр.;
Смельянов В. М. – д. держ. упр.

© Плоский К. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 23.10.2012 р.

ПЛОСКИЙ Костянтин Вікторович – кандидат наук з державного управління, викладач кафедри політології та державного управління Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.
Коло наукових інтересів: проблеми міжнародного сприяння розвитку, актуальні аспекти глобалізації.